

MIROSLAV OVESNÝ

DESET LET VÝUKY SOCIOLOGIE NA FILOZOFICKÉ FAKULTĚ UNIVERSITY J. E. PURKYNĚ

V minulém roce uběhlo deset let života pracoviště sociologie na filozofické fakultě University J. E. Purkyně. (Katedra sociologie byla zřízena 23. 6. 1965 a po zrušení v r. 1970 obor sociologie byl spojen s oborem filozofie v rámci katedry filozofie, logiky a sociologie.) Ukončené první desetiletí vybízí k zamýšlení nejen nad vývojem pracoviště, ale také nad výsledky činnosti výukové, výchovné a vědecké. V tomto článku chci se zaměřit na problematiku výuky a to především na otázky její struktury a na problém „monostudie“ a „duostudia“. Nejde mně tu o výklad historie výuky, ale o zobecnění poznatků a zkušeností. Otázky struktury výuky jsou nyní zvláště aktuální, protože počínajíc školním rokem 1976/77 se zavádí jednooborové studium sociologie.

I. Struktura výuky sociologie

Dosavadní výuka sociologie obsahovala tyto disciplíny:

- a) obecnou sociologii, historickou sociologii a dějiny sociologie,
- b) metodologii sociologie (zvl. metody a techniky sociologického výzkumu),
- c) speciální sociologické obory, tj. sociologii kultury, sociologie jednotlivých oblastí (průmyslu, politiky, morálky, sociologické problémy životního prostředí, přechodně také sociologii zemědělství, sociologii veřejného mínění, masové komunikace a sociologii války a míru), sociologie jednotlivých stránek společenského života (sociologii volného času, přechodně sociologii životní úrovně), sociologie společenských skupin a kategorií (sociologii inteligence, sociologii města, sociologii rodiny, mládeže, přechodně sociologii venkova, sociologii národa a sociologii stáří), ze sociologií společenských činností sociologii práce,
- d) aplikované disciplíny (sociální politiku, sociální plánování),
- e) sociální patologii,
- f) sociologické prognózování (sociologické aspekty vědeckotechnické revoluce),
- g) příbuzné disciplíny (demografii, obecnou psychologii, sociální psychologii, přechodně filosofii dějin a společnosti, ekonomiku průmyslu a průmyslového podniku, základy právní vědy aj.),

h) disciplíny pomocné (matematiku, statistiku, programování a kybernetiku).

Ve výuce předmětů společného základu posluchači získali poznatky z filosofie, politické ekonomie a vědeckého komunismu. Součástí učebního plánu byla soustavná praxe v terénu, kterou připravovala a vedla Laboratoř sociologického výzkumu (vytvořená již v r. 1966). Struktura výuky se během uplynulých 10 let v podstatě neměnila, měnil se však počet a rozsah přednášených disciplín především v závislosti na typu studia. Celkově zhodnoceno, uvedená struktura výuky se osvědčila.

Srovnáme-li dosavadní učební plány s novým učebním plánem, který byl nyní schválen ministerstvem školství pro příští roky, konstatujeme, že v podstatě se s ním shodují. (Pozn.: V novém učebním plánu není zařazena historická sociologie jako samostatná disciplína. Podle mého názoru význam historické sociologie vyžaduje, aby byla vyčleněna z obecné sociologie.) Nový učební plán, který byl pečlivě vypracován katedrou sociologie na filosofické fakultě University J. A. Komenského, je závazný pro všechny filosofické fakulty. Závaznost by však neměla být „absolutní“. Každé sociologické pracoviště je pověřeno speciálními výzkumnými úkoly, státními, resortními, fakultními aj. V učebním plánu by se mělo přihlídnout k těmto úkolům. Rovněž je třeba při sestavování učebního plánu využít speciálního zaměření některých pracovníků.

Otevřenou otázkou zůstává otázka proporcí jednotlivých součástí učebního plánu a zvláště problém výběru speciálních sociologických disciplín. Při řešení těchto otázek je nutno vzít v úvahu mj. potřeby společenské praxe.

II. Výuka sociologie a potřeby společenské praxe

V prvních letech existence katedry sociologie nebylo zcela jasné, v jakých profesích budou sociologové zaměstnáni. Seznamy volných míst, posílané ministerstvem školství, byly velmi neúplné. Dnes je situace sociologů přehlednější. Nutno však počítat s tím, že potřeby socialistické společnosti se neustále rozvíjejí. Např. v poslední době se klade zvýšený důraz na potřebu sociálního plánování, tj. péče o pracující.

Jedním z ukazatelů potřeb společenské praxe je skladba umístění absolventů. Z našich absolventů je zaměstnáno

- cca. 35 % v průmyslových podnicích,
- cca. 20 % ve výzkumných ústavech,
- cca. 20 % ve společenských institucích a organizacích,
- cca. 10 % v kulturních institucích,
- cca. 5 % v učitelských profesích.

Zbývajících 10 % je umístěno na jiných pracovištích.

Tyto údaje ukazují, že uplatnění sociologů je velmi rozmanité. Uvedená zjištění pochopitelně nestačí. Je žádoucí znát podrobněji, jakou práci v průmyslových podnicích, vědeckých ústavech, společenských, kulturních a jiných institucích a organizacích absolventi vykonávají. Za tímto účelem připravujeme pracovní semináře s našimi absolventy podle typu jejich profese. (V tomto roce byl uspořádán pracovní seminář o efektivnosti práce

sociologů v průmyslu, na němž absolventi analýzovali poznatky a zkušenosti ze své práce.) Tímto způsobem bude pracoviště sociologie na fakultě informováno exaktněji o postavení, náplni práce a úkolech sociologů v praxi.

III. Profil absolventa

Naše poznatky o profesionální práci absolventů souhlasí s rozbořem profilu absolventa, který připravila v souvislosti s návrhem učebního plánu bratislavská katedra sociologie. V elaborátu „Profil absolventa“ se uvádí, že absolventi sociologie na základě své odborné a politické přípravy nacházejí uplatnění v průmyslových, obchodních a jiných organizacích jako podnikoví sociologové, pracovníci personálního a kádrového úseku, ve výzkumných ústavech společenských věd (v ústavech pro výzkum kultury, veřejného mínění, osvětové práce, v ústavu práce, na pracovištích ČSAV aj.) jako sociologové výzkumníci, dále jako výzkumní pracovníci různých institucí (rozhlasu, televize, filmu, tisku aj.), také ve státních a politických orgánech jako výzkumníci, na kulturním úseku, dále jako učitelé na ústavech marxismu-leninismu aj.

Předpokladem úspěšného plnění úkolů sociologa je osvojení si marxistického světového názoru, angažovanost za politiku socialistického rozvoje naší společnosti, vědomí politické odpovědnosti za práci, znalost teorie marxistické sociologie, schopnost pronikat do mechanismů fungování společenských systémů, osvojení si metodologie marxistické sociologie, schopnost samostatně koncipovat, realizovat a interpretovat sociologické výzkumy (srv. Profil absolventa).

IV. Studium jednooborové nebo dvouoborové?

V další části svého článku chci zaujmout stanovisko k otázce, často diskutované: co je efektivnější — studium jednooborové nebo dvouoborové? V uplynulém desetiletí jsme měli možnost poznat přednosti a nevýhody jak „monostudia“ tak „duostudia“. (Přechodně bylo realizováno studium sociologie kombinované se studiem jiných oborů, a to politické ekonomie, politické vědy, filosofie, historické vědy, etnografie, pedagogiky i oborů uměnovědných. V současné době je sociologie kombinována s historií — ve 2. a 3. ročníku, s psychologíí — ve 3. ročníku, s filosofií — v 1. ročníku.)

Předností duostudia je, že přináší dvojí erudici. Je nepochybně přínosné, jestliže sociolog je vybaven znalostí ekonomie, psychologie, pedagogiky, filosofie a jiných věd. Zvláště potřebné pro sociologa jsou znalosti ekonomie a psychologie. Stínem duostudia je, že je velmi náročné. Mimo to v duostudiu poloviční počet hodin na obor nutí k redukci učebních plánů. Sociologie je obor velmi diferencovaný, s řadou nezbytných speciálních disciplín. Jestliže je v týdnu k dispozici pouze 12 hodin, nelze v přednáškách, seminářích a cvičeních „jít do hloubky.“ Další argument, který mluví proti kombinovanému studiu, je fakt, že velká většina absolventů, kteří vystudovali dva obory, nevyužívají, resp. málo využívají, znalostí druhého oboru.

Z těchto a jiných důvodů považuji za efektivnější „monostudium“. Monostudium umožňuje nejen hlubší výklad základních sociologických disciplín, ale také rozšíření učebního plánu o další potřebné speciální sociologické obory. V monostudiu je ovšem nutné zintenzivnit výuku příbuzných oborů, ekonomie, vědeckého komunismu, filosofie, psychologie aj. (Pozn.: Možnost duostudia by — podle mého názoru — neměla být zcela uzavřena. Ve vyjimečných případech by tato možnost měla být poskytnuta např. pro nastávajícího sociologa kultury, výchovy, sociologa — etnografa atp.)

Závěr

Ve svém článku jsem se koncentroval na poznatky našeho pracoviště. Je žádoucí, aby tyto poznatky byly komparovány s poznatky a zkušenostmi ostatních pracovišť na filosofických fakultách. Pokud jde o perspektivy sociologů, považuji za naléhavé, aby příslušné plánovací instituce prognózovaly potřebu sociologů a jejich specializaci — pokud možno — na delší údobí.

ДЕСЯТЬ ЛЕТ ПРЕПОДАВАНИЯ СОЦИОЛОГИИ НА ФИЛОСОФСКОМ ФАКУЛЬТЕТЕ УНИВЕРСИТЕТА И. М. Я. Э. ПУРКИНЕ

В своей статье автор анализирует проблемы структуры преподавания социологии. До сих пор программа преподавания содержала следующие дисциплины: а) общую социологию, историческую социологию и историю предмета социологии, б) методологию социологии, в) специальные социологии (как-то отдельных областей, сторон общественной жизни, социальных групп и категорий, также и секторов общественной деятельности), г) прикладные дисциплины, д) социальную патологию, е) социологическое прогнозирование, ё) смежные дисциплины (демографию, психологию, экономику промышленности и т. д.) и ж) вспомогательные дисциплины (математику, статистику, программирование и кибернетику). Эта структура полностью себя оправдала. Автор подчеркивает необходимость иметь в виду в программе требования общественной практики. В связи с этим он информирует о структуре распределения выпускников-социологов и излагает проблему профиля выпускника. В следующей главе автор анализирует позитивные и негативные стороны двухдисциплинарных комбинаций и делает вывод, что самым эффективным является преподавание социологии как одной, монотематической дисциплины.